

Sedmi kriminološki simpozij »Pomen in vloga žrtve kriminalitete v luči sodobne kriminologije«, Stockholm, 2012

Letošnji kriminološki simpozij je postregel s premišljeno izbrano temo konference. Organizatorji niso prezrli spreminjajočega se področja kriminološkega raziskovanja in novih tem, zato so stopili nasproti novim trendom v kriminologiji. Veliko bolj kot razširjeno področje kriminološkega proučevanja pa je bila letos v Stockholmu izpostavljena žrtev; zopet je postala pomembna usmerjenost na žrtve kriminalitete, še posebej primerjava vzorcev kriminalitete ter iskanje možnosti izboljšav dosedanjih praks ravnanja z žrtvami in naknadne pomoči primarnim in sekundarnim žrtvam kriminalitete.

V treh dneh se je v konferenčni dvorani Norra Latin v središču mesta, v okrožju Norrmalm na otoku Solna, zvrstilo 59 sekcij in okroglih miz, kjer je nastopilo 215 strokovnjakov in prisostvovalo še enkrat toliko udeležencev iz 43 držav. Posebno pozornost je pritegnilo predavanje prof. Jana van Dijka, letošnjega dobitnika Stockholmske nagrade za področje kriminologije. Prof. van Dijk je poleg številnih dosežkov ter dolgotrajnega udejstvovanja na področju kriminologije in prenosa kriminoloških spoznanj v prakso dosegel prelomnico na področju viktimologije, ko je leta 1987 skupaj s kolegoma Patom Moyhevom in Martinom Killiasom izdelal vprašalnik za mednarodno viktimološko študijo (ICVS), danes vsesplošno izvajano študijo o žrtvah kriminalitete. ICVS omogoča pomembne spremembe na področju dela z žrtvami in številne primerjalne študije. Prof. van Dijk je govoril o ugotovitvah ICVS študij od prvih začetkov do danes ter doseženih izboljšavah na področju kriminalitetne politike v posameznih državah.

Pozdravni nagovor ministrice za notranje zadeve, gospe Beatrice Ask, generalnega direktorja kriminološkega simpozija, gospoda Erika Wennerströma, ter otvoritvena okrogla miza predstavnikov politike, Paula Teixeira da Cruz in Beatrice Ask, in strokovnjakov, Jan van Dijk, K. Jaishankar, Vesna Nikolić-Ristanović in Sandra Walklate, se je vrtil okrog pomena, vloge in težav, s katerimi se srečuje žrtev od trenutka viktimizacije do konca kazenskega postopka. Ali to pomeni, da je žrtev zopet postavljena v ospredje kriminološke problematike zaradi porasta problematike oziroma sodobnih trendov in novih oblik kriminalitete, kot sta kibernetška kriminaliteta in ekološka kriminaliteta. Ali to razkriva problem porasta števila žrtev, še posebej posameznih hujših oblik kriminalitete, kot so posilstvo, (spolne) zlorabe, zanemarjanje idr. Ali to pomeni, da je ponovna postavitev žrtve v ospredje kriminološkega in kazenskopravnega raziskovanja nekakšno nadomestilo

neuspešne retribucije, saj nekatere države, kot npr. Velika Britanija in Nizozemska, pri posameznih oblikah kriminalitete (tatvine, vlomi) beležijo tudi do 90 odstotkov neodkritih storilcev in neraziskanih kaznivih dejanj. Ali pa to pomeni, da so žrtve eno od področij, kjer je kriminološko raziskovanje dejansko možno oziroma veliko lažje v primerjavi z drugimi oblikami kriminalitete (npr. kibernetška kriminaliteta, organizirana kriminaliteta).

Sodobna kriminologija in žrtve sta bili rdeči niti konference. Sodobna kriminologija ja združila naslednje teme: policijsko delo in kriminaliteta; dejavniki in razlage kriminalnega vedenja; problem varnosti žensk v Rusiji; vzroki in posledice bullyinga v šolah; kriminološke in varstvoslovne študije v Avstraliji, Stockholmu, na Nizozemskem in Norveškem; študije o zagotavljanju varnosti v soseskah; vpliv migracij na kriminaliteto; analiza in napovedovanje gibanja kriminalitete in kriminalnih trendov; učinki restorativne pravičnosti; okoljska kriminologija in oblikovanje okolja; kriminaliteta in strah pred kriminaliteto; organizirana ekološka kriminaliteta; preprečevanje kriminalitete; policijsko delo in mladostniki v multietničnih skupnostih; študije zločinov iz sovraštva; v skupnost usmerjeno policijsko delo ter zagotavljanje varnosti; mladoletniške kriminalne združbe; kibernetška kriminaliteta; alternativne oblike zdravljenja storilcev.

Področje žrtve kriminalitete in problema viktimizacije pa je zajelo naslednje teme: sodobne politike o žrtvah kriminalitete; problem in primeri spletnega navezovanja stikov; preprečevanje ponovne viktimizacije; spreminjajoče se usmeritve do žrtev; problem starostnikov kot žrtev kriminalitete; razprava o potrebah žrtev kriminalitete; mednarodne primerjalne študije o kriminaliteti in nasilju; državna sredstva z načini povračil utrpele škode žrtvam kriminalitete; moderne viktimizacijske študije; prenos 'modernih' idej na področju socialnega dela – svetovanje otrokom in nasilnim očetom; žrtve kriminalitete v pravosodnem postopku; analiza trendov kriminalitete in proučevanje žrtev; žrtve kriminalitete in socialne mreže; policijsko delo z žrtvami kriminalitete; standardi Organizacije združenih narodov in izzivi na področju žrtev kriminalitete.

V času simpozija so se strokovnjaki dotaknili različnih vprašanj o žrtvah, njihovih potrebah in željah, problemih, s katerimi se srečujejo, prav tako pa so bile izpostavljene različne skupine žrtev. Ena izmed teh so bili tudi starostniki, ki so v tretjem življenjskem obdobju pogosto lahko žrtve različnih oblik viktimizacije, o čemer pa le redko spregovorimo oziroma nesprijemljiva dejanja opazimo. Med storilci kaznivih dejanj nad starejšimi najpogosteje najdemo njim poznane ljudi, lahko celo družinske člane, zato je ta oblika kriminalitete redko prijavljena na policiji ali drugih ustreznih institucijah. Starejše žrtve kaznivih dejanj so pogosto spregledane tudi zato, ker jih statistika glede na starost od ostalih ne ločuje dovolj natančno, podobno pa se zgodi tudi pri raziskavah, v katerih kot zgornjo starostno mejo udeležencev pogosto postavijo 80. leto in s tem zanemarijo dobršen del podatkov.

Da bi osvetlili to problematiko, ugotovili stanje v določenih državah in oblikovali smernice za senzibilizacijo vseh služb, ki so v stiku s starejšimi žrtvami kaznivih dejanj, so se za sodelovanje odločili partnerji iz Švedske (nevladna organizacija Safer Sweden Foundation), Francije (Ministrstvo za notranje zadeve), Italije (Univerza v Rimu in Policijska akademija) in Slovenije (Fakulteta za varnostne

vede, Univerza v Mariboru) v projektu z naslovom »ACCESS - Proti kriminaliteti: Skrb za podporo in varnost starejših«, ki ga koordinira fundacija Santa Lucia (Italija). Vse sodelujoče države se soočajo z naraščajočo populacijo starostnikov, ki se po projekcijah v naslednjih desetletjih še ne bo tako hitro umirila.

Pierre Avrillon iz Oddelka za pomoč žrtvam in preventivo kriminalitete francoskega Ministrstva za notranje zadeve je najprej predstavil nekaj statističnih podatkov o kriminaliteti nad starejšimi. Osebe nad 60 let so v primerjavi z vsemi zaznamimi kaznivimi dejanji žrtve v 11 do 12 %. Najpogosteje gre za vlom, krajo torbice, rop ali druge vrste oškodovanja (grožnje, izsiljevanje itd.). Programi in strategije, ki se dotikajo omenjene problematike, zajemajo ukrepe na lokalni ravni (prepoznavanje ranljivih skupin), ozaveščanje javnosti, poostren nadzor policije, strokovno pa so dobro podkovani tudi na policijskih postajah, kjer zaposlujejo psihologe, socialne delavce, dobro pa sodelujejo tudi z nevladnimi organizacijami in prostovoljci.

Johanna Nivala je predstavila stanje na Švedskem. Rezultati raziskave (omejene do starosti 79 let) kažejo, da so švedski starostniki (od 65 let in starejši) žrtve kaznivih dejanj v približno 4 % vseh primerov, najpogosteje zaradi goljufije ali nadlegovanja. Med preventivnimi programi je bil predvsem izpostavljen »nadzor soseske«, ki je kriminaliteto znižal za 37 %, ter informativni nemi film »Torbica«, ki starejše pouči o pomembnih zaščitnih vedenjih in kako ravnati v primeru kraje, ropa itd.

Italijanski partnerji (Anna Maria Giannini in Cecilia Guariglia) so predstavili strokovne klinično psihološke oz. nevropsihološke izsledke do tedaj izvedenih opazovanj in testiranj. Pri komunikaciji in spominskih preizkusih starostnikov z možganskimi okvarami so se pričakovano pokazale težave, zato so nadaljnje študije usmerjene v razvoj pripomočkov, s katerimi bi si policisti, odvetniki in drugi, ki pri svojem delu prihajajo v stik s starejšimi žrtvami kaznivih dejanj, lahko pomagali pri vodenju pogovorov.

V Sloveniji starejši kot žrtve kaznivih dejanj predstavljajo nekaj več kot 5 % vseh žrtev. Predvsem gre za dejanja majhnih in velikih tatvin, poškodbe premoženja, ogrožanje varnosti, goljufije in nasilje. Preventivni projekt policije namenjen prav starejšim občanom je potekal med leti 2005 in 2009; vodje policijskih okolišev so obiskovali starejše in jih opozarjali na potencialno nevarne situacije in vedenja, kot dodatno gradivo pa delili tudi nazorne in lahko razumljive brošure. Med drugim je Tinkara Pavšič Mrevlje izpostavila tudi uspešna izobraževanja policistov, t. i. multiplikatorjev, ki v sklopu posebnih izobraževanj s področja nasilja v družini obravnavajo tudi delo s starejšimi (na primer z vidika zakonodaje, policijskih intervencij, dinamike nasilja med storilcem in žrtvijo), pri tem pa sodelujejo različne službe, kot so centri za socialno delo, nevladne organizacije, tožilstvo. Tovrstna izobraževanja poleg novega znanja prinašajo tudi povezovanje različnih služb in njihovo uspešnejše sodelovanje v prihodnosti.

S sodobno kriminologijo so se poleg sprememb klasičnih tem na področju kriminologije pojavile tudi nove teme, kot so kibernetika, vedno bolj problematična transnacionalna kriminalitete ter ekološka kriminaliteta. Medregijski raziskovalni inštitut Združenih narodov za kriminaliteto in pravosodje (UNICRI), katerega proučevanje so sodobna kriminološka vprašanja in porajajoči se problemi, je

organiziral sekcijo o organizirani kriminaliteti in njeni vpletenosti v nezakonito trgovino z odpadki. Udeleženci so predstavili štiri prispevke, ki so zajeli različne nacionalno obarvane vidike naraščajočega problema nezakonitega trgovanja z odpadki.

Kristina Kangaspunta, predstavnica UNICRI in vodja sekcije, je predstavila analizo desetletnega obdobja odzivanja in boja zoper nezakonito trgovino z odpadki v Italiji, za kar se je uveljavil tudi termin 'Ecomafia'. Opozorila je na dolgotrajnost pravosodnih postopkov v primerih trgovanja z odpadki v Italiji, kar zelo otežuje uspešno delo organov pregona.

Katja Eman je v soavtorstvu z Gorazdom Meškom predstavila vpletenost organizirane kriminalitete v trgovanje z odpadki in podrobneje analizirala dva izbrana primera trgovanja z odpadki. Izpostavila je močno prepletenost organizirane in beloovratniške ekološke kriminalitete, problem zelo tanke linije med zakonitim in nezakonitim delovanjem posameznih gospodarskih združb ter potrebo organiziranega odzivanja na to obliko kriminaliteto, kjer je potrebno uskladiti dejavnosti na vseh treh nivojih: lokalnem, nacionalnem in globalnem.

Therese Shryane je predavala o problemu nezakonite trgovine z elektronskimi odpadki in elektronskimi napravami (WEEE), pri čemer je izpostavila ogromno razsežnost in oblike nezakonite trgovine s kovinami, kjer organizirane (kriminalne) skupine povsod po Evropi dobesedno izropajo centre za zbiranje odpadkov in iztrgajo vsak delček elektronske naprave ali drugih stvari, ki vsebujejo vsaj minimalni delež sestavin iz kovin.

Babak Akhgar in Dave Fortune sta kot zadnja v sekciji predstavila prispevek z naslovom 'Nov pristop in uporaba strateškega obveščevalnega managementa za boj proti organizirani kriminaliteti'. Analitično orodje, ki so ga pred leti uporabljali zgolj za identificiranje morebitnih terorističnih celic in groženj, je po mnenju avtorjev možno prenesti in uporabljati tudi pri identificiranju in analizi dejavnosti organiziranih kriminalnih združb. Ena od dejavnosti je tudi nezakonito trgovanje z odpadki. Aplikacija, ki jo je izdelal dr. Akhbar, je uporabna tako za organe kazenskega pregona kot tudi za druge institucije, ki proučujejo področje organizirane kriminalitete.

Trgovanje z odpadki predstavlja resen problem v prav vseh državah Evrope in širše. Kriminologi in predstavniki kazenskega pravosodja odkrivajo številne primere nezakonitega prevažanja in trgovanja v vseh fazah procesa trgovanja z odpadki, zato je usklajeno ukrepanje na vseh nivojih toliko bolj pomembno. Ne samo, da gre za ogrožanje narave in ljudi, ampak je zaradi odtujevanja dobičkov oškodovana tudi država sama.

Skoraj na vseh področjih kriminološkega raziskovanja, ki so bili teme simpozija v Stockholmu, kriminologi odkrivajo prevladujočo nemoč odzivanja na kriminaliteto in morda smo ravno zato priča premiku od kaznivega dejanja in storilca k žrtvi. Izpostavljena sta oba vidika: 1) zaščita potencialne žrtve z vidika ozaveščanja in preprečevanja kriminalitete ter posledične viktimizacije in 2) delo z žrtvami, predvsem pomoč žrtvam v vseh možnih oblikah, od denarne odškodnine do skupinske terapije in svetovanja žrtvi in njenim najbližjim. Sklep sedmega kriminološkega simpozija je bil, da ima iz kriminološke perspektive žrtev enako pomembno vlogo kot storilec, zato si v kazenskem postopku in tudi na splošno

zasluži enako spoštujoč in posvečen odnos, kot ga je deležen storilec. Ne le, da je potrebno spoštovati njene pravice, ampak je potrebno z njimi delati še posebej pazljivo, ker je linija med preživeto in ponovno viktimizacijo zelo tanka.

Tinkara Pavšič Mrevlje, Katja Eman